

Ruth Austvoll

Født 1918 i Stavanger

Gift 1942 med Jon Austvoll

To barn

Middelskole, handelsskole, husflidskole

Ruth Austvoll er egentlig stavangerjente, giftermålet førte henne til Malmheim. Her fant hun seg til rette med gårdsarbeid og barneoppdragelse langt utpå landet. Som hjemmевærende mor tok hun utfordringen med å engasjere seg i lag- og foreningsliv. I husflidslag har hun satt dype spor gjennom arbeidet med Rogalandsbunaden, og i helselag gjennom arbeidet for eldresenteret Mossiges Minde.

BARNDOM OG MOR MED TUBERKULOSE

Far var entreprenør, småingeniør, med heimekontor. Er det ikke det de kaller det når de bare har teknisk skole? Mor var hjemmевærende, selvfølgelig. Det var jo mødrene i den tida.

Ja, jeg er jo omtrent båret fram på Landeskogen Sanatorium, der mor var nesten like fra hun skulle ha meg til jeg skulle komme til verden. Egentlig skulle jeg ikke levd i dag, for hvis de hadde visst hun var gravid, så hadde hun ikke fått båret fram det barnet. Nå nærmer jeg meg 92 år uten å ha vært syk. Det som er så forunderlig er at ingen av mor sine søsken hadde tuberkulose, heller ikke far sine søsken, og ikke mor sine søskenbarn en gang. Vi tre unger vokste opp og var aldri syke. Ikke fikk vi difteri, ikke fikk vi skarlagensfeber, ingen av disse smittsomme sykdommene. Jeg har ikke hatt meslinger engang. Det var bare mor som var syk. Jeg husker hun måtte ligge til sengs somme tider. Hun fikk bronkitt om våren og om høsten. Det var vi vant med. Hun var innom sanatorium og sykehus.

Men hennes sykdom preget aldri oss i huset. Vi visste jo at hun hadde veik helse. Vanligvis, når mor ikke lå til sengs, så gjorde hun det som skulle gjøres i huset, og sydde klær til meg. Hun strikket klær, sydde bukser til guttene, og lappet helst bukser. Det var det konene gjorde rundt forbi. Da mor lå på sykehuset, ble den yngste bror min plassert hos mormor, og jeg hos moster. Der fikk jeg plommesuppe hver dag. Og etterpå da jeg kom hjem, orket jeg ikke tanken på plommesuppe. Ennå har jeg vansker med plommesuppe.

Mesteparten av maten vi spiste når hun lå til sengs

heime, den hadde jeg kokt. Litt oppskrift kom fra henne som lå i senga og var syk. Det gikk fint, det. Vi hadde skikkelige spisevaner.

KJELKETUREN ENDTE I PIGGTRÅDGJERDE

Dette er et annet minne fra tidlig barndom. I 1923 var det mye snø i Stavanger, akkurat sånn som nå i 2012. Snøen lå lenge, og vi bodde på Storhaug. I Paradisområdet er det en gate de kalte Pylsesvingen fordi den gikk nedover i mange svinger. Og det var rennebakken. Den eldste bror min var åtte år. Far hadde laget kjelke, ei bromla, de var så moderne da. Min eldste bror tok med seg den lille broren sin, som var fem år yngre, satte ham foran på kjelken, og suste avgårde. De kom til den første svingen. Da han så at han ikke greide den svingen, hoppet han av kjelken. Den lille fór inn i piggtråden og kinnnet hang faktisk fast i piggtråden. En mann som kom forbi, berget ungen løs. De kom da hjem, og den eldste brølte og gråt. Det var jo hans skyld. Mor så på dette «marakkelset», og den lille, han gråt ikke. Han sa bare, at hvis han slapp å gå til doktoren, skulle han være så snill, så snill. Mor skrev ned på en lapp hva hun trengte på apoteket. Hun sendte den eldste avgårde til Storhaug apotek, etter forbindelsessaker. Hun gikk i gang med en gryte med vann, som hun kokte opp, fant seg et penneskaft, som hun syntes passet akkurat. Og så begynte hun på den galeien og dyttet inn alt det kjøttet i kinnnet som hang utenpå og hadde fulgt med piggtråden. Det ble en stor plasterlapp, og mange mindre, både her og der for å dekke smånugg rundt i ansiktet. Øynene var ikke skadet. Men det kinnnet, det skulle jo

*Ruth som ung jente i 1940.
Fotografi: Privat eie, fotograf ukjent*

vært sydd, selvfølgelig. Men han fikk bare ett arr, midt i kinnet.

Så selv om mor hadde veik helse, husker vi henne som en sterk og handlekraftig kvinne. Selv var jeg bare fem år, men dagen sitter som klistret. Pasienten tok behandlingen med knusende ro, akkurat slik han lovet.

UNGDOMSÅR

Jeg var tretten år da mor døde. Den første kjolen som hun ikke hadde sydd, fikk jeg til hennes begravelse. Etter folkeskolen gikk jeg på middelskole, handelskole og husflidsskole. Arbeidslivet startet da jeg tok jobben som kontordame hos far min, og der hadde jeg alt forefallende kontorarbeid. I og med at han hadde kontor hjemme, ble det mye husarbeid også. Far giftet seg opp igjen. Årene i forveien var det jeg som stelte huset. Blant interessene i ungdommen var folkedans, og det var i BUL at Jon dukket opp.

BYJENTA SLO SEG NED PÅ GÅRD I HØYLAND

Jeg var byjente. Jeg kom til Malmheim, det var midt på vinteren, krig, og forpakter i huset. Vi hadde egentlig tenkt å ha bryllup i mars da forpakteren hadde flyttet ut. Av en eller annen grunn kom vi til at det kunne bli litt for travelt om våren. Bryllupet vårt ble framskutt til 19. desember 1942. Til stor forundring for naboene var det imidlertid ikke noen små på vei. Gården jeg giftet meg til, var kjøpt av mannen min i 1936. Det kan jeg være lykkelig for. Tenk deg å komme som en byjente på en gård der en hel familie føler de har rettigheter. Jon hadde fått jobb i Sandnes og skaffet seg forpakter rett før krigen. Og da forpaktet han vekk garden for en treårs periode. Da vi flyttet inn måtte vi dele huset. Forpakteren hadde sin del, og en tysk offiser hadde bestestuen. Kjøkkenet vårt var på gangen, på utloftet, som de kalte det der. Det var et soveværelse og ei stue ovenpå.

Det første jeg måtte gjøre, var å lære meg til å melke. Vi hadde åtte kyr. Jon og jeg melket, fire hver.

*Ruth og Jon Austvoll giftet seg under krigen, i desember 1942.
Fotografi: Privat eie, fotograf ukjent*

Vi slapp å melke om morgenen om sommeren, for da hadde vi dreng. Men da høsten kom, melket vi alt.

Første sesongen hadde vi tolv mål med poteter. Vel har jeg små never, men de kan gå ganske fort. På to dager hadde drengen og jeg satt tolv mål med poteter. Drengen hadde trolig aldri arbeidet sånn i hele sitt liv. Jeg var med på alt det som skulle gjøres. Noe av det første han Jon lærte meg, var å sele hesten. Redd? Nei, jeg har aldri vært noe glad i hester, men jeg visste de lydte meg. Det viktigste var at jeg kunne kjøre en hest. Vi brukte hest og kjerre når vi skulle lesse inn roer og sånt noe. Jeg kom ikke på annet enn at jeg måtte vinne over alt. For det trodde jeg var en bondekone sin plikt. De som var født og oppvokst på en gård, de gikk ikke ut om formiddagen, de. Jeg hadde ikke noen som sa meg fore. Så jeg kan godt si at det første halve året, den første sommeren, den var travel. Fra 1947 og fram til 1956 valgte vi å forpakte bort gården.

BONDEKVINNELAG OG HUSFLIDSENGASJEMENT

Bondekvinnelaget ble liksom en selvfølge, det. Sviger-mor hadde jo vært med å stifte laget. Til å begynne med var jeg med på kjøtt og flesk. Jeg liker ikke å være med bare på kjøtt og flesk. Jeg ble styremedlem, og jeg ble valgt inn i håndarbeidsnemnda. På den måten kom jeg med i Husfliden fordi Bondekvinnelaget var medlem av Rogaland Husflidslag.

Jeg hadde fått meg ny bunad i 1939. Ei sydame hjalp til med vesten, og så sydde jeg resten selv etter tegning. De som så meg i den bunaden, påpekte at vesten var feil. Hun som hadde sydd den for meg, var med

i Bondeungdomslaget, og hun pleide å sy vesten sånn. Jeg så det selv, skaffet en modell og sydde meg en ny vest, og det var opptakten til interessen for bunaden.

Stavanger Husflidforening, stiftet i 1888, begynte først på 1920-tallet å arbeide fram festbunaden. Ildsjeler, med bl. a. Stavanger Bondeungdomslag hadde engasjert seg systematisk med å finne rester av gamle festplagg som igjen kunne rekonstrueres til bunad. Det ble først på 1950-tallet nedsatt ei fylkesnemnd for Rogalandsbunaden.

I 1955, etter noen års grundig forarbeid, legger så fylkesnemnda fram forslag til hvordan det enkelte plagg som hører til bunaden skal være. To år senere, på årsmøtet til Rogaland Husflidslag i 1957, presenteres Lølandsmønsteret. Før det hadde broderiet i bunaden vært temmelig fritt. Husfliden selv hadde i en periode holdt seg til Jelsamønsteret.

Arbeidet med å samle seg om et mønster var ikke enkelt. Bygder kunne vise til ulike bevarte rester av luer, sjal etc., som stammet fra festantrekk. Det var vanskelig å konkludere med at et mønster egentlig skilte seg ut. Einar Nordaker, med egen tekstilforretning i Stavanger fra tidlig på 1930-tallet, var én som engasjerte seg sterkt. Han valgte å satse på bunad fra en rekke steder. I dag forhandler butikken sju forskjellige mønstre: Jelsa, Frafjord, Bjerkreim, Erfjord, Bokn, Tjelmeland og Løland.

BUNADSKURS

Fra 1957 har Husfliden konsentrert seg kun om et mønster. Det gamle Lølandsmønsteret, ullbroderi i harmoniske farger, seiret.

Jeg hadde hatt et kurs for bondekvinnelaget i Høyland, og det var mens vi holdt på med den gamle bunaden, før 1957, og et kurs etterpå med Lølandsmønster.

Så var vi på årsmøte til Rogaland Bondekvinnelag med utflykt til Tou Mølle. Der satt Elfrida Tunheim, som var formann i Sola den gangen. Hun kikket rundt seg og utbrøt: «-Når du ser på alt det løgna de nå kaller for bunad, får du ikke lyst å holde et kurs hos oss?» Jo, så lovet jeg å holde et kurs. Dermed var det gjort.

Like viktig som nytt mønster er det håndverk og den nøyaktighet som nedlegges i brodering, montering og tilpassing for hver drakt. Jeg har i alle år senere vært tro mot Husflidens Lølandsmønster.

Ruth Austvoll holdt bunadskurs og underviste i Husflidens Lølandsmønster.

Kursene begynte alltid om høsten. Da møtte deltagerne med to tomme never, som jeg sier, med en klipet bunadsskjorte og en rull med stoff med påtegnet broderi. Til våren skulle de ha bunaden ferdig, før 17. mai eller til konfirmasjon. Vi gikk annenhver uke, og det blir 13 eller 14 kursdager. Når det gjelder antall elever på hvert kurs, hadde jeg satt grensen på ti. Men som regel var det 11 eller 12. Jeg var alene som lærer og ville ha det på min måte. Jeg la opp til at hver kurskveld (tre timer) hadde et nøyaktig program. Alle elevene måtte gjøre det samme, selv om noen hadde bedre lyst å begynne med noe annet. Kurset var åpent for alle, og derfor var det viktig å starte fra bunnen av med det helt elementære, som for eksempel prøve-syng av forskjellige sting. Når alle er nødt til å gjøre det samme og nødt til å ha gjort resten hjemme, hadde vi mer oversikt. For meg var det mye som skulle forberedes til hver kurskveld. Og jeg måtte passe til hver eneste bunad slik at den satt fint på kroppen.

Jeg hadde av og til to kurs på en dag. Da hadde jeg kurs klokka fire, og kurs klokka sju og var ferdig når klokka var ti. Jeg har vært mange steder fra Moi til Haugesund. Mange steder gikk det tog, og Jon kjørte meg til toget. Og han var på stasjonen og hentet meg når jeg kom tilbake igjen. Det var en vinter jeg hadde 11 kurs. Jeg forstår ikke at det gikk an. Alt dreide seg jo om å vite at nå er det i orden til det kurset, og nå er det i orden til det kurset. Men jeg gikk jo hjemme hele dagen, vet du. Noen av kursene hadde jeg på formiddagen også. Men når jeg hadde så mange kurs, hadde jeg ingen unger hjemme.

Fra 1961 hadde jeg offisielle kurs, før det hadde jeg bare drevet med sporadiske kurs ti år i forveien. Jeg hadde kurs like før jeg flyttet til Mossiges Minde, for 10 år siden. Det har blitt ganske mange bunader. Nøyaktig optelling på alle kurs står altså oppskrevet et sted, og

*Jon og Ruth Austvoll med barna Johannes og Marie i bunad på begynnelsen av 1950-tallet.
Fotografi: Privat eie, fotograf ukjent*

jeg har skrevet ned alle de elevene jeg har hatt. Jeg har passet til hver eneste bunad de har sydd på kurs, samt dem jeg har sydd selv.

Ja, ja, jeg hadde jo timebetaling, men jeg tjente ikke så mye at det ga pensjonspoeng.

Litt fritid har det blitt, såpass at jeg var blant initiativtagerne til å starte opp Sandnes Husflidslag i 1979, og året etterpå Svithun Husflidslag i Stavanger. I Sandnes har husflidslaget basen og møtene i Borkemølla, og det gir en fin ramme til våre stolte husflidstradisjoner.

AKTIVT MEDLEM I JULEBYGDA OG HØYLAND HELSELAG

Tilbake til 1950, da stiftet vi Julebygda helselag. I mars er det 62 år siden. Høyland Helselag ble stiftet i 1915. Hovedforeningen ble startet i 1910. Den var fem år gammel, da lagene ble stiftet rundt på bygdene. Det var kampen mot tuberkulosen det dreide seg om. I vårt område ble det samlet inn penger til tuberkuloseheim på Vatne. Den stod ferdig i august i 1928. På den tiden var vel tuberkulosen på det hardeste. I 1958 etter 30 års drift ble helseheimen nedlagt, for sykdommen var under kontroll.

Helselaget hadde på 1950-tallet begynt å tenke på eldreomsorg, hjerte- og karsykdommer. Parallelt samlet vi inn penger, for vi skulle bygge fødeheim. For de hadde fått det så godt til på Bryne, og i Stavanger lå Sanitets-klinikken. Men i 1960 satte fylket foten ned. Målet var at alle fødsler skulle foregå på sykehus. Så satt vi der med disse pengene som vi hadde samlet inn til de fødende.

Helselagene hadde 50-årsjubileum i 1965. I den anledning inviterte hovedforeningen i Oslo, Nasjonal-

foreningen for folkehelsen, lokallagene til et tredagers seminar om eldreomsorg.

Vi var tre utsendinger fra Sandnes. Jeg var formann i Høyland Helselag og ble påkostet Oslostur av hovedlaget. Helselaget spanderte tur på ett av medlemmene, Gunhild Håland, mens kommunen sendte formannen i «Trygde- og eldreomsorgsnemda» Arne Tunheim. Temaet var: «De gamles helse og trivsel». Deltakerne fikk med seg foredrag om eldreomsorg og besøk til Uranienborg velferdssenter.

Oslobesøket ga inspirasjon. På første styremøte etterpå presenterte jeg ideen om å satse på eldre og skrinlegge fødeklinikken. Det ble fort enighet i styret om å satse på tilrettelegging av en god alderdom. Siktemålet skulle ikke være en tradisjonell aldersheim, men et eldresenter som kunne tilby leiligheter, trygghet, middagsservering og service.

MOSSIGES MINDE VOKSER FRAM

Vi i helselaget kontaktet kommunen og bad om å få til- delt en høvelig tomt. Tomtefinansieringen hadde vi klar. Så gikk tiden. Våren 1967 kom tilbudet om å overta ei tomt på tre dekar på Stangeland.

Reguleringssjefen ga uttrykk for at det måtte være riktig å ta i bruk tomten tilhørende Mossiges Mindes stiftelse. På denne tiden lå tomten som avfalls plass midt i villabebyggelsen. Her hadde tidligere stått et eldre hus med fem rom, som i 1928 ble tatt i bruk til gamle- hjem. Det var en gave fra enken Karen Gurina Mossige. Huset ble revet under krigen. Det forelå riktignok en testamentarisk klausul på tomten, om at den skulle

Mossiges Minde – Sandnes' første eldrecenter. Ruth Austvoll var gjennom sitt engasjement i Høyland Helselag en ildsjel av de sjeldne i arbeidet med å få reist bygget. (Bilde av fotografert fra brosjyren til Mossiges Minde, tegning: Eli Oftedal Sømme)

brukes til hjem for enslige, gamle kvinner, enker eller ugifte. Tomten var heftet med legat og klausul, og det tilsa en runde å gå før planleggingen kunne igangsettes for fullt.

Omsider stod senteret innflytningsklart i 1974. Navnet ble Mossiges Minde. Dette var første eldrecenter i Sandnes kommune, og senteret fikk et styre, der kommunen oppnevnte en representant. Første byggetrinn hadde 20 leiligheter, to av disse er hjørneleiligheter og passer for ektepar, mens de andre er beregnet på én person. I byggets første etasje ligger spisesal, kjøkken, kafeteria, frisør, møterom, kontor etc. Diskusjoner gikk underveis om inntakskriterier og mange andre saker.

De første årene var det ingen fast ansatte. Kommunen garanterte for husleien, og ellers var det selvkost. Dugnad var løsenet. I Sandnes var det sju lokale helselag, og hvert lag hadde ansvar hver sin uke. Middagsservering stod sentralt, både for de som bodde på senteret og andre som ønsket middag brakt heim, rundt omkring.

De første årene ble middagen bestilt inn fra Holiday Motell. Den ble levert i store kasseroller, så måtte de to på vakt sørge for å fordele middagen til riktig antall personer. Middagen har i alle år blitt kjørt ut av frivillige. En søndag i måneden var det søndagstreff med underholdning og åpent hus. Kaffe og kaker, etter dugnadsprinsippet, fulgte med. Jeg var formann i helselaget i perioden 1965-75. Deretter satt jeg åtte år i styret for Mossiges Minde.

Helseheimen på Vatne ble, etter at tuberkulosen var overvunnet, noen år benyttet til andre helsetiltak. Kommunen var da driftsansvarlig, men ikke interessert i å overta bygningene. Salg ble aktuelt, og helselaget satte pengene inn i neste byggetrinn på Mossiges Minde. Tolv nye leiligheter og generell oppgradering var klar i 2001. De 20 eldste leilighetene har nå betegnelsen trygdeboliger, mens de tolv siste er eldreboliger.

Jeg har deltatt i mye dugnadsarbeid sammen med mange andre. Senteret er fortsatt avhengig av dugnadsinnsats, selv om kommunen trår mer støttende til. De bidrar nå med et årlig driftstilskudd på 2,8 mill. til Mossiges Minde. Det holder til å dekke lønnsutgifter til daglig leder, kontor, vaktmester, aktivtør, kokk og annet kjøkkenpersonale. De aller fleste stillingene

er deltidsengasjement. Driftstilskuddet høres kanskje unødig stort ut, men tenk på alle de eldre som nyter godt av denne servicen og tryggheten. Jeg er overbevist om at Mossiges Minde reduserer presset på kommunens sykehjem ganske betraktelig.

ALDERDOM

Jeg flyttet fra et stort hus på Malmheim til en leilighet på Mossiges Minde 84 år gammel. Her kan jeg delta i tilbud på huset. I år har jeg valgt bridge, litteraturgruppe og bildeev. Litteraturen har alltid betydd mye. Kurset i bildeev er jeg selv leder for dette året.

Leiligheten er lettstelt, for hjelp til vask og støvsuging har jeg hver fjortende dag. Og skal jeg en tur i sentrum på legebesøk for eksempel, tar jeg taxi, med TT- kortet i vesken og rullatoren i hånden.

Dagens Mossiges Minde har unnagjort to byggetrinn og har 32 leiligheter. Her er det trivelig kjøkken, veldig god mat, hjemmebakket brød og middagsservering tre dager pr. uke. Porsjonene er rikelige, det er fritt fram for å ta halvparten med seg hjem til neste dag. Her er tilbud om fotpleie og frisør, utleie av selskapslokale og møterom, og her er gjesteleilighet. Kantinen er åpen hverdager, og har salg av kaffe, kaker og smørbrød. Utover det leveres smørbrød og kaker på bestilling. Mange fra nærområdet møter opp til middag. Komlemiddagene som er spesielt populære, kan samle opp til 100 personer, mellom kl. 12.00 og 13.30. Senteret har et lite bibliotek og aviser på huset. Sandnes bibliotek stikker innom til faste tider. Hver torsdag tar vaktmesteren fram minibussen og inviterer på handletur til Mega.

Dette er trygde- og eldreboliger med kvalitet over seg. Bonusen i tillegg er at leilighetene har fin utsikt. Foretaket Mossiges Minde synes like aktuelt i dag som det var i starten for 40 år siden. Alt arbeidet jeg har lagt ned i bunader og husflid, så vel som helselaget, ser jeg på som viktig investering. Jeg har glede av å se tilbake, og kan nå nyte resultatet.